

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

TJ Sokol Plzeň v letech 1883 - 1923

Václava Volínová

Plzeň 2013

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra historických věd

Studijní program Historické vědy

Studijní obor České dějiny

Bakalářská práce

TJ Sokol Plzeň v letech 1883 - 1923

Václava Volínová

Vedoucí práce:

Mgr. Petra Kodetová

Katedra historických věd

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2013

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval(a) samostatně a použil(a) jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2013

.....

Obsah

ÚVOD	5
1. HISTORIE	7
1.1 PRAŽSKÝ SOKOL	7
1.1.1 První všesokolský slet.....	8
1.1.2 Smrt Miroslava Tyrše a jeho odkaz.....	9
1.2 SOKOL PLZEŇ	10
1.3 PLZEŇSKÝ SPORT	11
2. DĚNÍ MEZI LETY 1883 - 1895	15
2.1 SOKOLSKÁ SLAVNOST	15
2.2 NOVÝ POZEMEK	16
2.3 SLAVNOST K 25. VÝROČÍ SOKOLA	17
2.4 STAVBA SOKOLOVNY	18
2.5 VZNIK ŽUPY	19
3. DĚNÍ V MEZI LETY 1896 – 1906	21
3.1 ZADLUŽENÁ JEDNOTA	21
3.2 ROZDĚLENÍ SOKOLA.....	23
3.3 IV. VŠESOKOLSKÝ SLET	24
3.4 NESTABILNÍ ROKY 1903 - 1906	25
4. DĚNÍ MEZI LETY 1907 – 1913	27
4.1 V. VŠESOKOLSKÝ SLET A PŘÍPRAVA NA NĚJ	27
4.2 ROKY 1908 – 1909	28
4.3 SOKOL A ROZVOJ KULTURY	29
4.4 VI. VŠESOKOLSKÝ SLET A SLAVNOSTI 1913.....	30
5. VÁLEČNÁ A POVÁLEČNÁ LÉTA	32
5.1 PRVNÍ POLOVINA 1. SVĚTOVÉ VÁLKY	32
5.2 DRUHÁ POLOVINA 1. SVĚTOVÉ VÁLKY	33
5.3 POVÁLEČNÉ OBDOBÍ	34
ZÁVĚR	37
SEZNAM PRAMENŮ A ODBORNÉ LITERATURY	38
PRAMENY	38
LITERATURA.....	38
ČASOPISY	39
RESUMÉ	40

Úvod

Tělocvičná jednota Sokol Plzeň je od svého založení, v Plzni roku 1863, úplným monopolem v tělocvičných jednotách, které postupně vznikaly. I přes velké finanční problémy spojené se stavbou sokolovny spolek zrušen nebyl, ba naopak členové začali hojně přibývat. Problém ovšem nastal v době 1. světové války, kdy Sokolům byla tělocvična zabrána, všechna cvičení se přesouvala do jiných zařízení a menších tělocvičen. I tato nepříznivá situace ovšem jednotu jen posílila.

Téma plzeňského Sokola je jen minimálně zpracované, proto tedy moje práce spíše spočívala v pátrání v Městském archivu v Plzni a v badatelně Vědecké knihovny v Plzni, kde k dispozici výroční kronika, výroční zprávy a časopisy vydávané jednotou *Sokolský zpravodaj na českém západě* a *Sokol na českém západě*.

Pro svou práci jsem si toto téma vybrala hlavně z důvodu, že jsem se jako mladší žákyně zúčastnila XIII. sletu v roce 2000, což pro mě byl celoživotní zážitek. Proto jsem se také následně začala zajímat o historii jednoty a historii plzeňského sportu, který k Sokolu neodmyslitelně patří.

Hlavním cílem mé práce je podat ucelený přehled historického dění plzeňského Sokola mezi lety 1883 - 1923, které považuji od jeho vzniku za roky jedny z nejdůležitějších. S tím také souvisí historie od založení, kterému se věnuji na začátku své práce, kde jsou také zmíněny vzniky klubových sportů v Plzni.

Bakalářská práce je rozdělena do pěti kapitol, které jsou dále pro větší přehlednost rozděleny do dalších podkapitol. První kapitola je kapitolou úvodní, která pojednává o vzniku jednoty Sokol v čele s Miroslavem Tyršem, vzniku jednoty plzeňské a vzniku klubových sportů v Plzni. Následují další čtyři kapitoly, ve kterých se podrobně se zabírám lety 1883 – 1923, které jsou logicky členěny. Jako stěžejní považuji kapitolu druhou, která pojednává o vzniku a stavbě sokolovny. Ve třetí a čtvrté jsou popsány veřejné cvičení, slety a finanční problémy jednoty. Kapitola poslední se týká problém let válečných a velkého návratu k cvičení v letech poválečných.

Při psaní práce byla použita přímá, diachronní a komparativní metoda. Přímá metoda sloužila ke shromáždění informací, diachronní k chronologickému soupisu událostí a diachronní metoda byla použita zejména k porovnávání různých údajů o počtu cvičících na veřejných vystoupeních.

Pro přehled k plzeňskému tématu jsem zvolila *Jubilejní kroniku Sokola Plzně*, kterou sestavil Karel Líkař, kronika je dostupná pouze v Archivu města Plzně, čítá mnoho jmenných rejstříků, výsledkových listin a informace, které jsou sestaveny z dobových pramenů. Pro pochopení některých souvislostí jsem používala knihu *Plzeň a tělovýchova*, jejíž autoři jsou Roman Lang a Karel Vendler. A jak jsem již zmiňovala, k práci jsou použity dobové výroční listy a časopisy vydávané Sokolem, které jsou dostupné v Archivu města Plzně a badatelně plzeňské Vědecké knihovny.

1. Historie

1.1 Pražský Sokol

Datum založení je 16. února 1862, ještě jako Pražská tělocvičná jednota svolala valnou hromadu v Malypetrově ústavu v Panské ulici v Praze. Valné hromady se mělo účastnit 75 budoucích členů spolku.¹ Název „Sokol“ byl přijat do stanov až později, v dubnu. Původcem názvu byl Emanuel Tonner. Dne 20. dubna 1862 bylo přijato spolkové heslo „Tužme se“, návrh podal Miroslav Tyrš a zaveden bratrský pozdrav „Nazdar“.² Ústřední myšlenkou Tyršovy stati je: *„Základní úlohou Sokolstva je zachovat národ při tělesném, duševním a mravním zdraví, které zahradí cestu zkáze a zpátečnictví.“*³

Dne 27. března 1862 se uskutečnila první schůze členů, kde Jindřich Fügner rozdával kovové odznáčky. Na této schůzi bylo také ustanoveno, že členové Sokola si mohou tykat.⁴ Malypetrův ústav přestával velikostně stačit, proto nově jmenovaný starosta Fügner pronajal místnosti „U Apolla“ v Ječné ulici, což původně byla tančírna. Tyto prostory byly upraveny v tělocvičnu a 1. června téhož roku se zde konalo první veřejné vystoupení. V říjnu se již Sokol musel znovu stěhovat, díky prodání Apolla školským sestrám do menších prostor v Konkvitě v Praze. Jelikož členů neustále přibývalo a malé místnosti přestaly vyhovovat, tak

¹ NOVOTNÝ, Jan, *Sokol v životě národa*, Praha, 1990, s. 7.

² BAŽANT, Zdeněk. *V kolébce sokolstva*, Praha, 1948, s. 5.

³ NOVOTNÝ, s. 30.

⁴ BAŽANT s. 6.

dne 9. prosince 1863 se konalo cvičení bez slavnostního zahájení na přání Fügnera v nově postavené Sokolovně, která byla postavena dle Tyršových návrhů.⁵

Po Fügnerově smrti 15. listopadu 1865 byla budova převzata jednotou za přičinění Tomáše Černého. V březnu 1866 byl zřízen „Tělocvičný ústav pro mládež“ a 29. listopadu

právě Tomáš Černý a Julius Grégr byli účastníky velké národopisné výstavy v Moskvě.⁶ Velká část sokolů byla přítomna i na demonstraci proti dualismu, když se z Vídně do Prahy převážely korunovační klenoty 28. srpna 1867, i při položení základního kamene Národního divadla 16. května 1868.⁷

K roku 1871 se čítalo již 131 sokolských jednot. Po roku 1868 tedy stoupl zájem o členství v Sokolu o 100 %. Dne 29. listopadu 1869 byl založen první ženský spolek „Tělocvičný spolek paní a dívek pražských“, jehož první starostkou se stala spisovatelka Žofie Podlipská a vedoucí cvičitelkou Tylova žákyně Klemeňa Hanušová.⁸ V 70. letech se nepříznivá hospodářská a politická situace nejvíce odrazila na venkovských sokolech, kde členové houfně odcházeli, proto také řada jednot zanikla, nebo se přeměnila v hasičské spolky.

1.1.1 První všesokolský slet

V polovině dubna 1882 se podařilo T. Černému pronajmout cvičiště na Střeleckém ostrově pro první hromadné cvičení. Byl také stanoven jednotný cvičební úbor, který se skládal z bílého, červeně lemovaného trika bez rukávů a

⁵ Tamtéž, s. 6-7.

⁶ Tamtéž, s. 8.

⁷ NOVOTNÝ, s. 26.

⁸ Tamtéž, s. 29.

šedých spodků. První všesokolský slet se konal 18. června 1882.⁹ Slavnost začala uctěním památky J. Fügnera. Ve 14:00 byl uskutečněn velký průvod po ulicích Prahy, který čítal 1676 Sokolů, dále pak 60 starostů, 56 náčelníků a 70 cvičitelů. Trasa vedla z Karlova náměstí, přes Václavské náměstí na již zmíněný Střelecký ostrov, kde byly budovy i tribuny vyzdobeny v červenobílých barvách.¹⁰

V 17:30 přiběhlo na cvičiště 700 mužů připravených odcvičit svoji sestavu. V tomto okamžiku si slovo vzal Eduard Grégr a pronesl slavnostní projev, v němž vyzdvihnul důležitou úlohu Sokola v životě české společnosti a v závěru svého projevu ocenil slovem Miroslava Tyrše. Od skupiny pražských cvičitelů obdržel Tyrš stříbrný vavřínový věnec se zlatými plody za zásluhy. Poté začalo cvičení prostných, které do té doby u nás, co se týče rozsahu, nemělo obdoby. Dále následovalo cvičení na nářadí. Na závěr sletu vystoupili samotní cvičitelé se sestavou na šesti hrazdách. První slet diváky doslova ohromil, avšak na další si museli počkat dlouhých 9 let.¹¹

1.1.2 Smrt Miroslava Tyrše a jeho odkaz

Roky trvající práce pro Sokol měla neblahé účinky na zdraví samotného Miroslava Tyrše, jehož postihovaly prudké bolesti hlavy, závratě a nespavost. Tyrš se 8. srpna 1884 nevrátil z vycházky v Tyrolských Alpách. Jeho tělo bylo nalezeno až po opadnutí řeky Aachy 21. srpna, zaklesnuté na skalnatém břehu řeky. Ostatky zakladatele Sokola a českého vlastence, Miroslava Tyrše, byly nejprve pochovány

⁹ Tamtéž, s. 35.

¹⁰ Tamtéž, s. 35-36.

¹¹ Tamtéž, s. 37.

na tamějším hřbitově v Oezu. Koncem října bylo jeho tělo exhumováno a převezeno do Prahy, kde 9. listopadu 1884 bylo slavnostně znovu pohřbeno do hrobu Tyršova přítele, Jindřicha Fügnera, na Olšanských hřbitovech.¹²

Ani po Tyršově smrti zájem o Sokol neopadl. Sokolské sdružení se neustále rozrůstalo a mezi roky 1884 – 1887 vzniklo v Čechách a na Moravě přes 50 nových tělovýchovných jednot. Dále se realizoval starší Tyršův projekt, kdy se zakládaly tzv. sokolské župy, což byly regionální organizace Sokola, které spolu vzájemně spolupracovaly.¹³

1.2 Sokol Plzeň

Mezi prvními následovníky Prahy byla také Plzeň, kde se již v červenci roku 1862 konalo veřejné vystoupení pražských Sokolů pod vedením samotného Miroslava Tyrše. Sokolské sdružení pak bylo založeno záhy, a to 18. října 1863. Plzeň byla v této době městem s výraznou německou populací. Potom, co se Sokol začal profilovat jako česká vlastenecká organizace, vystoupilo z něj mnoho sudetských Němců. Vystoupivší ze Sokola si založili výhradně německý tělovýchovný spolek a pojmenovali ho Aar. Vedl ho Andres Klein, jenž měl dříve na starost v Sokolu šerm.

V říjnu 1864 se stal náčelníkem plzeňského Sokolu hudební skladatel a všestranný tělocvikář, Hynek Palla. Palla zaváděl do praxe Tyršovy ideály a sám byl univerzálním sportovcem, který vynikal jak s nářadím, tak v šermířských, střeleckých a jízdnicích dovednostech.

¹² Tamtéž, s. 38.

¹³ Tamtéž, s. 38-39.

V roce 1884 založili členové Sokola plzeňskou župu se sídlem v Plzni. Nárůst členů organizace předznamenal další zakládání tělovýchovných jednot, které se dělily podle městských čtvrtí. Roku 1907 byla založena jednota Plzeň V., poté v roce 1920 Plzeň II. a Plzeň IV. a nejpozději roku 1922 Plzeň III. V obcích okolo Plzně nezávisle na plzeňské župě se tvořily sokolské jednoty, které se časem k Plzni připojily. Sokol, jakožto nechtěná vlastenecká organizace, byl 12. dubna 1941 zrušen.¹⁴

1.3 Plzeňský sport

Většina sportů byla provozována zejména v Praze, Plzeňané však za Pražany vůbec nezaostávali, pilně sportovali a zakládali si různé amatérské spolky, které později dostaly označení profesionality. Ačkoliv v Plzni sport nebyl tolik populární jako v našem hlavním městě, plzeňští sportovci dosahovali v dřívějších dobách i mnoha úspěchů.¹⁵

Jedním z prvních masovějších sportů v Plzni byla turistika, jejíž tradici v podstatě vytvořily sokolské jednoty po celém kraji ba i republice. V tomto druhu sportu se Plzeňané začali seskupovat a organizovat dokonce čtyři roky před Pražany a to již v roce 1892. Založili Klub českých turistů, členové tohoto klubu například nechali opravit mnohé památky ve zdejším kraji, jako např. zámek Radyně či hrad Buben.¹⁶

¹⁴ LANG, Roman. VENDLER, Karel. *Plzeň a tělovýchova*, Plzeň, 1982, s. 20 – 43.

¹⁵ Tamtéž, s. 21.

¹⁶ TJ Prazdroj, *65 let tělovýchovy a sportu na Rudné*, Plzeň, 1984, s. 12.

Oblíbenou kratochvílí obyvatel Plzně byla cyklistika. Začátky tohoto tradičního sportu sahají u nás až do roku 1883, kdy se utvořila Vlastenecká společnost, jejíž členové trávili čas vyjížděkami na bicyklech. Členy tohoto klubu byli spíše starší lidé. Ovšem ani mladí se tomuto sportu nebránili, ba naopak již roku 1891 založili Klub českých cyklistů Radbůzan, podle řeky Radbuzy. Začátkem 20. století se stala cyklistika doménou dělnictva. Dělníci si tedy zakládali své kluby, např. Dělnický klub Doudlevice, kde se provozovala i kolová a to už v roce 1921.¹⁷

Sportovní uplatnění našel i kůň, koncem 19. století stále velice důležitý dopravní prostředek. Počátky organizovaného jezdeckví se datují do roku 1894. Tehdy zdejší purkmistr, dr. Peták, sjednotil jezdecký oddíl Sokola. V Plzni a okolí působily také jezdecké oddíly Národní gardy a Selská jízda, která svou působnost vztahovala k agrární straně, která byla populární především na předměstí a na venkově.¹⁸

Bezesporu nejrozšířenějším a dodnes celosvětově nejpopulárnějším sportem se i v Plzni stala míčová hra, dnes již trošku archaicky zvaná kopaná či fotbal. První zmínky o tomto oblíbeném sportu se objevují v roce 1892. Roku 1894 vznikl první zdejší fotbalový klub, jenž nesl název AC Plzeň. Následovali jej SK Plzeň (1895) a SK Viktoria (1903). Do začátku první světové války bylo v Plzni a okolí evidováno 48 klubů. Popularita kopané dala záminku k vytvoření plzeňské

¹⁷ Tamtéž s. 13-14.

¹⁸ LÍKAŘ, Karel, *Šedesát let „Sokola“ plzeňského*, Plzeň, 1923, s. 23.

fotbalové župy (1901), která měla za úkol řešit pořádek a vztahy mezi jednotlivými kluby. Další míčovou hrou byla házená, která se v Plzni začala hrát v roce 1909.¹⁹

Poněkud složitěji se do popředí zájmů Plzeňanů dostávala atletika a to zejména lehká atletika, která sice byla vesměs úzce spjata s Tyršovými ideály „antické krásy“, avšak ani to jí do pomyslného popředí nepomohlo. Roku 1897 založily zdejší tři atletické kluby Českou atletickou amatérskou unii (ČAAU). Časem se ve městě ustanovil atletický okrsek, později župa.²⁰

V roce 1911 Plzeňané objevili další vhodné místo určené ke sportovnímu využití – vodu. Veslařství a plavectví se provozovalo ve Veslařském klubu Plzeň. Problémy sportu na počátku 20. století spatřovali tehdejší lidé především v úloze žen jako sportovkyň. Se stejným problémem se potýkal i Veslařský klub Plzeň. A tak bylo dohodnuto, že se založí dívčí oddíl. V kronice klubu z roku 1917 stojí: *„Předseda podotýká, že když se tak stane, nesmí se s dámami v klubové místnosti nebo u řeky zacházet nějak intimně, ale pouze přátelsky. Práva členek budou stejná jako členů, nemohou však volit, hlasovat a být voleny. Na členských schůzích mohou diskutovat.“*²¹

Zřejmě příznivé podmínky mělo v Plzni bruslení a krasobruslení, jeho počátek nacházíme již v roce 1879 v podobě založení Krejcarového spolku. Krejcarový spolek proto, že každý člen dával jeden krejcar do společné kasy. V roce 1889 bylo zřízeno první plzeňské kluziště na Obcízni. Velkým fanouškem krasobruslení a bruslení byl ing. František Kepler, který se zasadil o to, že část

¹⁹ MAZNÝ, Petr, *Vzestupy a pády, aneb Historie FC Viktoria Plzeň*, Plzeň, 2006, s. 4.

²⁰ LANG, VENDLER, s. 22.

²¹ TJ Prazdroj, s. 21-22.

kluziště byla výlučně pro veřejné účely. Tento sport měl jeden velký handicap, a tím bylo počasí, na kterém závisela kvalita ledu a ta nebyla vždy prvotřídní.

Dalším zimním sportem byl lední hokej. Prvním plzeňským klubem byl Union, založený roku 1909. Je dobré zmínit, že se v českých zemích v této době hokej nehrál nikde jinde než v Praze a v Plzni. Bohužel i tento sport přímo závisel na počasí, a tak se mu u nás příliš nedařilo, poněvadž první zastřešený stadion byl postaven až v roce 1950.²²

Dalším z rozšířenějších sportů koncem 19. století byl tenis. V roce 1899 působily v Plzni již 4 kluby, z nichž byly dva německé. Tenis si oblíbilo velké množství obyvatel, a tak bylo v roce 1921 ustanoveno Zájmové sdružení tenisových klubů jihozápadních Čech. Později v roce 1930 vznikla západočeská župa. K tenisu lze zařadit i tenis stolní, ping-pong, který se zde hraje od roku 1917.²³

²² FLACHS, Petr, *Čekání na zlato, aneb historie ledního hokeje v Plzni*, Plzeň, 2006, s. 3-6.

²³ TJ Sokol Plzeň – Košutka, *70 let dělnické tělovýchovy v Plzni-Košutce*, Plzeň, 1982, s. 7.

2. Dění mezi lety 1883 - 1895

Velký rozvoj plzeňského Sokolstva nastává po roce 1882. Cvičících lidí přibývalo, a tak se jednota začala potýkat s problémy nedostatku místa. Sokol hostoval v tělocvičnách, které už svou velikostí nestačily počtům cvičících. Neměli kde konat schůze, zábavy a nemohli již rozvinout svou činnost. Členové tak učinili jeden z nejdůležitějších kroků v historii plzeňského Sokola, a to postavit tělocvičnu vlastní.²⁴

2.1 Sokolská slavnost

Jelikož Sokol, jako nezisková organizace neměla dostatek finančních prostředků pro stavbu sokolovny, muselo se podniknout několik akcí, ze kterých by bylo možno získat dostatečnou finanční hotovost na koupi pozemku. Dne 4. srpna 1883 vítalo ozdobené město první hosty, na jejich počest byl uspořádán koncert Hlaholu v Besední dvoraně. Hlavní příliv hostů nastal až den druhý, kdy jen z Prahy dorazilo přes 2000 osob.²⁵

V 11. hodin se rozvinul mohutný průvod od nádraží přes město. Mezi prvními kráčeli v krojích řezníci, kominíci, plzeňští ostrostřelci, pražští střelci, hasičské sbory, Hlahol, zástupci Měšťanské a Občanské besedy. V druhé části v průvodu, kterou vedl sám Tyrš, kráčeli pouze Sokolové ze 47 měst a obcí. Kolem 16. hodiny průvod došel na cvičiště na Obciznu. Před samotným cvičením promluvil řečník František Schwarz a Miroslav Tyrš. Cvičení se zúčastnilo 190

²⁴ LÍKAŘ, s. 25.

²⁵ Tamtéž s. 26.

cvičenců na prostných a dalších 19 družstev na náradí, z nichž bylo 5 družstev z Plzně. Slavnost byla zakončena koncertem u Waldeků a následným výletem na Šumavu.²⁶

Plzeňská slavnost byla na tehdejší dobu nevídaná a stala se tak významnou událostí. Velké nadšení zapříčinilo vznik dalších přidružených jednot ve Kdyni, Domažlicích a o rok později v Klatovech.²⁷

Dne 23. února 1884 jednota pořádala své první šibřinky „Posvícení a svatba na Plzeňsku“ kde také velice významně finančně podpořila stavební fond.²⁸ Rok 1884 byl také rokem úmrtí Miroslava Tyrše, kdy v Plzni bylo uspořádáno slavní rekviem, při němž zpíval Hlahol. Tyršova pohřbu se zúčastnilo 48 plzeňských členů.²⁹

2. 2 Nový pozemek

V roce 1885 je opět ve znamení velkého přílivu nových členů, konalo se několik veřejných vystoupení a konala se také první mezistátní návštěva. Do Krakova na první sokolský zájezd dorazilo 6 členů z Plzně. Z výtěžků dalších šibřinek a ostatních darů byl opět posílen stavební fond, kde už byla dostatečná hotovost pro koupi požadovaného pozemku pro novou sokolovnu. Bohužel se zakoupené místo v Lucemburské ulici ukázalo jako nedostatečné, a tak 25. května

²⁶ Tělocvičná jednota Sokol Plzeň, *Výroční zpráva Tělocvičné jednoty „Sokol“ Plzeň za rok 1883*, Plzeň, 1884, s. 6-12.

²⁷ LÍKAŘ, s. 26.

²⁸ Tělocvičná jednota Sokol Plzeň, *Výroční zpráva Tělocvičné jednoty „Sokol“ Plzeň za rok 1884*, Plzeň, 1885, s. 16.

²⁹ ŠÍP, Augustin, *O sokolskou přítomnost a budoucnost*, Plzeň, 1935, s. 153.

1885 se valná hromada shodla na tom, pozemek zase prodat. Na schůzi 8. června místopředseda Dubský navrhl, aby byla požádána o vhodný pozemek obec.³⁰

Dne 29. června se konala mimořádná valná hromada, které byly předloženy dva návrhy, v prvním bylo uvedeno, že si Sokol tedy zbuduje vlastní tělocvičnu a ve druhém bylo uloženo správnímu výboru, aby se postaral o nové stavební místo, kdy by tělocvična mohla stát, také aby projednal věci ke smlouvě a přiložil ji tak valné hromadě ke schválení.³¹

Novým vhodným pozemkem bylo stanoveno místo na soutoku řek Mže a Radbuzy na Obcizně, kde probíhalo veškeré cvičení. Avšak obec a radní s vyřízením žádosti nespíchali, jelikož se nemohli dohodnout, zda pozemek darovat, či zpeněžit. Stavební pozemek byl prodán až roku 1888.³²

2. 3 Slavnost k 25. výročí Sokola

Na rok 1888 připadlo 25. výročí založení Sokola. Oslavy se konaly 5. a 6. srpna, jelikož do oslav zasáhlo úmrtí purkmistra Františka Pecháčka, byl program značně zmenšen a byl velice podobný programu z roku 1883. V 11. hodin vyšel průvod z nádraží na plzeňské náměstí, kde měl proslov náměstek starosty Karel Houška. Poté se průvod odebral na cvičiště na Obciznu, kde mělo proběhnout veřejné cvičení, které se nakonec uskutečnilo až druhý den ráno pro nepřízeň počasí.³³

³⁰ LÍKAŘ, s. 27.

³¹ Tamtéž s. 28.

³² LANG, VENDLER, s. 24.

³³ Tělocvičná jednota Sokol Plzeň, *Výroční zpráva Tělocvičné jednoty „Sokol“ Plzeň za rok 1888*, Plzeň, 1889, s. 4-7.

Dne 6. srpna byl po závodech slavnostní oběd u Waldeků, kde byly rozděleny ceny a následoval pohřeb purkmistra Pecháčka. Slavnost končila na Obcizně a nevídaným ohňostrojem, kde bylo také představeno veřejné osvětlení Františkem Křížíkem.³⁴

2.4 Stavba sokolovny

V únoru 1890 byla zvolena komise, aby projednala všechny kroky určené ke stavbě a aby sestavila rozpočet. Problém byl ovšem ve financování stavby, jelikož ubylo cvičenců z důvodu neplacení příspěvků. Velký vliv také mělo to, že z jednoty odešlo několik kvalifikovaných cvičitelů, proto se již necvičilo každý den, ale jen třikrát týdně.³⁵ Rozpočet byl sestaven a schválen až roku 1892, kdy 24. srpna začínají první stavební práce. Následně 3. září začínají slavnosti položení základního kamene, které trvaly tři dny. Slavnost byla zakončena již tradičním průvodem přes město na Obciznu. Tento rok se jednota zúčastnila sokolského sletu v Polsku a také bylo vysláno družstvo na sjezd Francouzskou federaci gymnastů.³⁶

Roku 1893 se sešla dne 30. dubna mimořádná valná hromada, která schválila podmínky pro stavbu sokolovny. Poté byla ještě stanovena širší finanční komise a následně 13. července byla stavba zadána Eduardu Krohovi. Tento rok se jednota zúčastnila mnoha důležitých akcí, např. slavností Sokola v Břasích a Kralovicích, Rokycanech a Hořovicích. V Domažlicích se poté konal „Sokolský

³⁴ LÍKAŘ, s.. 31.

³⁵ Tamtéž s. 32.

³⁶ Tělocvičná jednota Sokol Plzeň, *Výroční zpráva Tělocvičné jednoty „Sokol“ Plzeň za rok 1892*, Plzeň, 1893, s. 4-13.

den“ s veřejným cvičením, na němž cvičilo 38 členů plzeňské jednoty ve 3 družstvech.³⁷

Práce na nové sokolovně brzdil opět nedostatek peněz, příspěvky se sháněly sbírkami, zábavami, různými úpisy. Velmi velký podíl na dokončení stavby má dar 30 000 zl., který povolilo obecní zastupitelstvo. I přes veškerou snahu se stavbu nepodařilo dokončit do stanoveného data 28. září 1895. Nová sokolovna byla dokončena až po Novém roce, kde se 9. února 1896 uskutečnilo první veřejné cvičení a 15. února šibřinky.³⁸

Dne 28. a 29. června se konalo položení závěrečného kamene sokolovny. Na cvičišti na Střelnici byla zahájena slavnost cvičením žáků, žákyň a dorostu. Večer pak byla ve dvoraně sokolovny slavnostní akademie. Druhý den se konal slavnostní průvod o 1500 členech, který začínal v Jungmannově ulici a končil u nové sokolovny, kde byly také slavnostně předány klíče od budovy. Po slavnostní řeči Františka Schwarze se konalo veřejné cvičení, které se těšilo velké návštěvnosti. Oslavy končí následující den po společném obědě.³⁹

2. 5 Vznik župy

Vnitřní organizaci jednoty, kromě vybudování vlastní tělocvičny, zaměstnávala také zřízení župního zařízení. František Bernášek navrhl na valné hromadě plzeňské jednoty 11. května 1884 sjezd jednot k poradám o zřízení župy. Jeho návrh byl zřízen jen z části, kdy se v srpnu 1884 sjeli do Domažlic zástupci

³⁷ LÍKAŘ, s. 36.

³⁸ LANG, VENDLER, s. 25.

³⁹ Tělocvičná jednota Sokol Plzeň, *Výroční zpráva Tělocvičné jednoty „Sokol“ Plzeň za rok 1896*, Plzeň, 1897, s. 2-6.

z Plzně, Rokycan a Kdyně. Až na schůzi 31. prosince téhož roku bylo ustanoveno, že plzeňskou župu budou tvořit jednoty – Břasy, Domažlice, Hořovice, Kralovice, Mýto, Nepomuk, Kdyně, Plzeň, Břasy a Žebrák. Vše bylo přijato a schváleno v Praze.⁴⁰

Komise v čele s Františkem Schwarzem předložila osnovu stanov 29. července výboru a 30. srpna delegátům přidružených jednot. Ke schválení došlo 12. října 1885 pod názvem stanovy „sokolské jednoty župy plzeňské“.⁴¹ Až dne 1. května 1886 došlo ke schůzi výboru, kde byl starostou zvolen Dr. Peták. Další den se konala župní valná hromada v Měšťanské besedě, kde bylo zvoleno 8 náhradníků do župního výboru a také stanoven poplatek 20 kr. za člena ročně.⁴²

První veřejné župní cvičení se konalo v Klatovech a jako první župní výlet byla stanovena cesta na Žebrák a Točnick. Nově také byly zavedeny přihlášky do jednoty, proto bylo nutné založit členskou matriku a udělat nový inventář. Roku 1887 se uskutečnil župní sjezd v Domažlicích, mimo jiné měla plzeň své účastníky i na cvičení v Českém Brodě, Radnicích, Klatovech a Kralovicích.

⁴⁰ LÍKAŘ, s. 28.

⁴¹ Sokolská župa Plzeňská, *Stanovy a řády župy Plzeňské, Plzeň*, 1934, s. 5.

⁴² LÍKAŘ, s. 29.

3. Dění v mezi lety 1896 – 1906

3.1 Zadlužená jednota

Plzeňskému Sokolu se tedy splnil sen, vybudoval administrativní a technické zázemí. Kladen byl důraz také na oblast vzdělávání, jelikož v nové sokolovně byla k dispozici knihovna, čítárna. Konaly se zde také přednášky, koncerty akademie. Jenže stavba nové budovy se musela projevit na financích, kvůli stavbě bylo podepsáno mnoho dlužních úpisů, které se musely splácet. Jednota také měla povinnost sjednat finance na nové zařízení a na udržování a opravy sportovišť. Dluh narůstal, proto bylo důležité stanovit nový rozpočet, který by se měl držet v rovnováze.⁴³

Valná hromada 6. července 1896 uložila na starost hlavnímu výboru nový úvěr na stavební výlohy, který nakonec poskytla Občanská záložna. Bylo nutné také zpeněžit část sokolských pozemků, které byly následně rozparcelovány a prodány.⁴⁴ Poměry v jednotě i cvičební činnost byla ustálena, cvičení samostatných členů bylo omezeno, ve prospěch her a společných cvičení. Dne 28. července se také zúčastnila velká část jednoty pohřbu Hynka Pally u sv. Mikuláše.⁴⁵

Rok 1897 byl rokem opět zadluženým, na Sokolu již byly vymáhány nedoplatky. Na valné hromadě dne 22. května byl dluh uzavřen hypotékou

⁴³ LÍKAŘ, s. 41

⁴⁴ Tamtéž s. 42

⁴⁵ Tělocvičná jednota Sokol Plzeň, *Výroční zpráva Tělocvičné jednoty „Sokol“ Plzeň za rok 1896*, Plzeň, 1897, s. 9.

z městské spořitelny v částce 30 000 zl. (což byla stejná suma, jako půjčka na výstavbu sokolovny). Z této půjčky bylo hrazeno i nové letní cvičiště, které bylo zřízeno na severní a východní straně sokolovny.⁴⁶

Díky zadlužení jednoty výbor velmi omezil účast na cvičeních, kvůli velkým nákladům. Na další valné hromadě 22. května 1897 byl zvolen nový starosta Jan Kessler a nový jednatel Vilém Luft. V tomto roce jednota vystoupila se 6 družstvy v Rokycanech na župním sletu dne 11. července a na 4 okrskových cvičeních ve Staňkově, Mýtě, Zbizoze a Manětíně.⁴⁷

Nejvýznamnější cvičení roku 1898 byl župní slet v Přešticích, kam Sokol vypravil 5 závodních družstev a 6 družstev o 65 členech na veřejné cvičení.⁴⁸ Ve výroční zprávě za rok 1898 vyšel článek „*Duševní výchova sokolská*“ kde F. K. Šnepp klade důraz na vzdělávání, přednáškové večery, předčítání, recitace a vykládá tak členům, že je jejich povinností, aby se těchto aktivit zúčastňovali.⁴⁹ V této době se přednášky staly hojně navštěvované a vznikl zde podklad pro vzdělávací odbor, který byl ustanoven až 11. června 1900.⁵⁰ Jeho předsedou se stal Jan Kubík, který začal pracovat hned ve 3 sekcích – přednáškové, novinářské a statistické. Do konce roku uspořádal 11 přednášek a zúčastnil se sjezdu

⁴⁶ LÍKAŘ, s. 41

⁴⁷ Tělocvičná jednota Sokol Plzeň, *Výroční zpráva Tělocvičné jednoty „Sokol“ Plzeň za rok 1897*, Plzeň, 1898, s. 11.

⁴⁸ Tělovýchovná jednota Přeštice, *Památník vydaný ke 110. výročí založení TJ Sokol Přeštice*, Přeštice, 1997, s. 7.

⁴⁹ Tělocvičná jednota Sokol Plzeň, *Výroční zpráva Tělocvičné jednoty „Sokol“ Plzeň za rok 1898*, Plzeň, 1899, s. 3.

⁵⁰ LANG, VENDLER, s. 25.

vzdělávacích odborů ČOS 7. října 1900. Další jeho rozvoj nastal po roce 1901 za předsedy Pavla Nebeského.⁵¹

3.2 Rozdělení Sokola

V roce 1896 vznikají jednoty i v menších městech a vesnicích na Plzeňsku. Mezi prvními byly Žichlice, Třemošná, Kaznějov, Doubravka a Chrást. Po těchto územních změnách je jasné, že jednota nemůže fungovat pod jednou správou, a tak roku 1898 vzniká návrh na dvě nové župy – Rokycanskou a Šumavskou, vytyčují se jejich hranice a dále se dělí na okrsky.⁵² K Rokycanské župě měly náležet jednoty Dobřív, Hořovice, Mirošov, Mýto, Rokycany a Zbiroh. Samotné rozdělení si přálo 12 jednot, 4 jednoty byly proti a 2 (Domažlice a Radnice) byly pro rozdělení, pod podmínkou, že sami budou moci zůstat v župě Plzeňské.⁵³

Nový útvar vzniká až roku 1899, kdy se ještě ze župy Plzeňské oddělí župa kdyňská, která přestoupí do Šumavské. I přes to, že se plzeňský obvod značně zmenšil, finančně se jednotě neulevilo, jak předpokládala. Proto cvičenci z plzeňského Sokola vystoupili roku 1899 jen 19 krát a roku 1900 23 krát, v rychlém sledu, většinou v letních měsících. Důležité byly zájezdy do Nýřan a Manětína.⁵⁴

Velký finanční výtěžek získala jednota ze slavnosti „Sokolský den na českém západě“, která se konala 8-10. září 1900. První den akce bylo velké shromáždění zakládajících členů, večer následně sokolská beseda. Druhý den

⁵¹ LÍKAŘ, Karel, s. 43.

⁵² Tamtéž s. 41

⁵³ Tělocvičná jednota Sokol Plzeň, *Výroční zpráva Tělocvičné jednoty „Sokol“ Plzeň za rok 1898*, Plzeň, 1899, s. 14-18.

⁵⁴ LÍKAŘ, s. 44.

začala vlastní slavnost veřejným cvičením na Střelnici. Třetí den končila obvyklými dozvuky.⁵⁵

3.3 IV. všesokolský slet

Největší událostí roku 1901 byl jednoznačně všesokolský slet v Praze 28. června. Pořádal ho Svaz Československého Sokolstva na vlastní náklady. Svými rozměry předčil všechny slety předchozí a přinesl také novinku, a to cvičení žen a dorostenců.⁵⁶

Příprava na slet dala hodně práce, proto také nebylo tento rok v Plzni ani v přidružených župách žádné větší cvičení, jelikož se střídaly peníze na cestu do Prahy.⁵⁷ Do Hlavního města bylo vysláno 199 cvičenců, 105 cvičilo prostné, a 94 na náradí. Plzeňské družstvo si vedlo velice dobře, docílilo 208,5 bodu a umístilo se na 8. místě, byla zde vidět zvyšující se úroveň cvičení a tréninků.⁵⁸

Po vzepětí k IV. všesokolskému sletu nastala ochablost v členstvu, členská návštěva velice klesla a muselo se upustit i od výletů, které se rušili pro nízkou účast. K veřejnému cvičení se cvičenci musí nutit peněžní odměnou. Po sletu následovalo už jen 27. července cvičení v Domažlicích a 21. září 1901 župní závody v Plzni.⁵⁹

⁵⁵ LANG, VENDLER, s. 26.

⁵⁶ SCHEINER, Josef, 4. všesokolský slet pořádaný v Praze svazem československého sokolstva, Praha, 1901, s. 4-5.

⁵⁷ LÍKAŘ, s. 46.

⁵⁸ SCHEINER, s. 52.

⁵⁹ LÍKAŘ, s. 45.

3.4 Nestabilní roky 1903 - 1906

Rok 1903 je rokem jubilejním, velké slavnosti začaly 27. června dopoledním dětským cvičením, následoval večer s představením v divadle V Studni, a přátelským večerem v sokolovně, na který dorazilo jen velmi málo členů. Druhý den se konal slavnostní průvod z Husovy třídy do Pecháčkových sadů, průvod končil v sokolovně. Následující den 29. června se konala slavnostní valná hromada s účastí 125 členů (ze 761). Nově byla otevřena po dobu slavnosti sokolská výstava.⁶⁰

V témže roce vzrostla poptávka o členství ve vzdělávacím odboru. Nově byly zavedeny umělecké večery, byl také vypracován seznam vhodných knih pro knihovnu dorostu a bylo zprostředkováno bezplatné půjčování městské knihovny.⁶¹

Důležitá valná hromada dne 2. února 1904 zvolila náčelníkem jednoty Františka Erbena, následně se stal i náčelníkem župy 6. března. Tento rok byl na veřejná cvičení velice bohatý. Ve dnech 19. a 20. června se v Plzni konal „Sokolský den“, 12. června cvičení ve Třemošné, 10. července v Radnicích a kromě domácích cvičení se 16 – 17. července skonala slet v Lublani, kam dorazilo z Plzně 25 členů. Sokolovna byla nově zrekonstruována, dovnitř bylo zavedeno elektrické osvětlení a proběhla důkladná oprava fasády. Bohužel nedoplatky členských příspěvků dosáhly opět značné výše.⁶²

Rok 1905 byl ve znamení ženské otázky v Sokole. Jelikož ve stanovách se práva žen různila, doporučil správní výbor tento problém vyřešit. Byla zpracována

⁶⁰ Tělocvičná jednota Sokol Plzeň, *Výroční zpráva Tělocvičné jednoty „Sokol“ Plzeň za rok 1903*, Plzeň, 1904, s. 9-10.

⁶¹ LANG, VENDLER, s. 25.

⁶² LÍKAŘ, s. 49.

obě stanoviska, pro rovnoprávnost i proti ní. Po horlivých debatách navrhl výbor jednoty, aby byla členkám ženského odboru poskytnuta také členská práva. Návrh byl ovšem zamítnut, jelikož na valné hromadě nedocílil požadovaných 2/3 hlasů.⁶³

Dále byl problém při cvičení žactva, kde vadil nedostatek cvičitelů, proto byla poslaná žádost na školní radu, aby byl udělen příspěvek na učitelstvo. Mezi nejvýznamnější cvičení tohoto roku řadíme župní cvičení a závody v Nýřanech, kde zvítězí všechna družstva i jednotlivci.⁶⁴ Následovalo cvičení ve Vejprnicích 3. září a župní slet 27. srpna v Kasejovicích.⁶⁵

Roku 1906 je vidět zvýšený zájem o Sokol, jak v nárůstu členů, tak v nárůstu cvičitelů. Nebývalé výše dosáhly i výsledky ve všech složkách jednoty. Největší událostí tohoto roku byl zájezd do Záhřebu ve dnech 1-12. září, kam vycestovalo 30 členů, z nichž 24 cvičilo. Dalších 16 členů pokračovalo do Cetině, kde se uskutečnilo cvičení na hrazdě.⁶⁶

Tradiční sokolský den v Plzni 3. června pokazilo deštivé počasí, dále se pak konal župní slet v Plzenci 24. července a okrsková cvičení v Domažlicích, Doubravce a Žichlicích. František Erben opustil župu a přijal místo kočujícího cvičitele, který má na starosti nácviky společných vystoupení. Mezi odbory se činil opět odbor vzdělávací a nově vzniklý pěvecký i přes to, že účast na přenáškách slábla.⁶⁷

⁶³ Tamtéž s. 50.

⁶⁴ Sokolská župa Plzeňská, *Sokolský zpravodaj na českém západě: list věnovaný zájmům sokolských jednot na českém západě*, Plzeň IV., 1905, s. 53.

⁶⁵ LÍKAŘ, s. 51.

⁶⁶ Sokolská župa Plzeňská, *Sokol na českém západě: list věnovaný zájmům sokolských jednot na českém západě*, Plzeň V., 1906, s. 110.

⁶⁷ Tělocvičná jednota Sokol Plzeň, *Výroční zpráva Tělocvičné jednoty „Sokol“ Plzeň za rok 1906*, Plzeň, 1907, s. 6-7

4. Dění mezi lety 1907 – 1913

4.1 V. všesokolský slet a příprava na něj

V první polovině roku 1907 byl kladen důraz na zúžení a prohloubení vzdělávací činnosti, jehož výsledkem byl nový řád vzdělávacího odboru. Dne 23. února se konaly volby, ve kterých byl do čela jednoty postaven Dr. Peták. Peták doplnil stanovy o další odstavec, ve kterém se zajišťuje aktivní i pasivní volební právo členům přestupujících z jiných jednot.⁶⁸

Jako zkouška pro V. všesokolský slet byl pořádán slet župní 9. června v Plzni, jenž měl velice kladné výsledky a byl dobrým znamením pro slet v Praze. V. všesokolský slet konaný v Praze 28. června – 1. července překvapil svým rozsahem. Celkem vystoupilo přes 10 000 cvičenců, velkou událostí se stalo cvičení 2400 s kužely, což doložilo rozvoj ženských odborů. Konečný triumfální pochod Prahou čítal na 13 000 Sokolů, který sklídl velké ovace ze stran českého lidu.⁶⁹

Všesokolského sletu se zúčastnilo ze župy plzeňské: 560 členů v kroji, 276 cvičenců na prostných a 83 žen. Ze samotné Plzně bylo 209 členů v kroji, 134 cvičenců a 29 žen. Závodní družstvo, z vyššího oddělení se umístilo na třetím místě a mezi nejlepšími 50 závodníky v hodů krychlí bylo 9 plzeňských, z nichž se umístil nejvýše V. Nebeský.⁷⁰

⁶⁸ LÍKAŘ, s. 52.

⁶⁹ Tamtéž s. 53

⁷⁰ Tělocvičná jednota Sokol Plzeň, *Výroční zpráva Tělocvičné jednoty „Sokol“ Plzeň za rok 1907*, Plzeň, 1908, s. 14-16.

Sletu se zúčastnil také Karel Vácha, který přišel s myšlenkou založit nový Sokol na plzeňském předměstí. V červenci byla uskutečněna informativní schůzka v restauraci u Pochmanů. Byla podána žádost na povolení jednoty a s ní předloženy i upravené stanovy se souhlasem Sokola I. Na valné hromadě 14. září 1907 byla ustanovena nová sokolská jednota Plzeň V. s padesáti členy, prvním starostou se stal Josef Holub.⁷¹

4.2 Roky 1908 – 1909

Jeden z nejdůležitějších aktů roku 1908 byl zájezd členů plzeňského Sokola do Prostějova, kterého se zúčastnilo 47 členů v kroji, 46 cvičenců a 17 žen. Dále následoval sokolský den v Plzni 26. července a župní slet 9. srpna v Přešticích. Valná hromada schválila, aby členové jednoty dostávali zdarma časopis Sokol na českém západě.⁷²

Zajímavé bylo také pro tento schválení města rozšířit cvičiště na Obcizně s tím, že zde nesmí mít v zimě vybudováno kluziště. To proto, aby nekonkurovalo krasobruslařskému Krejcarovému spolku na Střelnici.⁷³

Na začátku roku 1909 byl obsazen do pozice náčelníka Jaroslav Táborek. Poté 18. dubna se stává i náčelníkem plzeňské župy a cvičební činnost řídil I. místonáčelník Semerák, který vypracoval výroční zprávu pro rok minulý, kde se dozvídáme o nepatrném pokroku u ženského členstva. Zato velký propad ukazuje

⁷¹ LANG, VENDLER, s. 25.

⁷² LÍKAŘ, s. 54.

⁷³ LANG, VENDLER, s. 27.

cvičení žáků, které bylo postiženo výnosem školního inspektora. To zakazovalo cvičení žáků bez školního dozoru.⁷⁴

Dne 23. května došlo k odhalení pamětní desky Hynka Pally, prvního náčelníka. A v září téhož roku podnikla jednota zájezdy do Lucemburska a Ameriky. Po návratu byla uspořádána slavnost v Městském divadle, kde vystupovalo plzeňské vítězné družstvo z Lucemburska, které dostalo lipový věnec za zásluhy.⁷⁵

4.3 Sokol a rozvoj kultury

Rok 1910 nepřinesl žádné důležité akce, ale byl kladen důraz na cvičitelský župní kurz, jehož se zúčastnilo 7 členů. Jednota se zúčastnila zájezdů do Londýna, Bělehradu a do Sofie. Valný sjezd se konal po delší době až 27. listopadu. Byly na něm opět probírány ustanovení a řady ženských odborů, sokolský tisk a sokolský dorost. Počet členů trochu vzrostl, avšak vzdělávací odbor byl omezen. Věnuje se spíše dorostu, pořádá procházky, besídky a návštěvy divadel a koncertů. Díky tomuto opatření dorost tento rok vykazuje největší pokrok.⁷⁶

Dne 24. února 1911 byl předložen výboru návrh o zřízení tělocvičného ústavu pro mládež s povinnou školní docházkou. Návrh byl následně odeslán školské radě, příznivé řešení nastalo až po dvou letech. Odbory se rozrostly o lyžařský a jízdní. Na valné hromadě bylo povoleno ženám aktivní volební právo

⁷⁴ Tělocvičná jednota Sokol Plzeň, *Výroční zpráva Tělocvičné jednoty „Sokol“ Plzeň za rok 1908*, Plzeň, 1909, s. 7-10.

⁷⁵ LÍKAŘ, s. 55.

⁷⁶ Tamtéž s. 57.

bez omezení. Ženský sbor se také rozrostl o dva oddíly, jeden hrál loutkové divadlo pro děti a druhý započal soustavnou výchovu dorostenek.⁷⁷

Byla také podána žádost o biograf, která byla nejdříve zamítnuta a po následném odvolání vyřízena kladně. Nejprve se hrálo na sále u Waldeků, kam se biograf přemístil. Výstavba kina Elektra vyžadovala značné náklady, proto bylo uvedeno do provozu až o několik let později.⁷⁸

V roce 1911 se také rozdělil Plzeňský okrsek na hořejší (Plasy, Kralovice, Kožlany, Čistá, Manětín) a na dolejší (Plzeň, Dobřany, Přeštice, Plzenec). Nově také vznikají jednoty v Bolevci a Štěnovciích.⁷⁹

4.4 VI. všesokolský slet a slavnosti 1913

V Roce 1912 se konal I. slet Slovanského Sokolstva a VI. všesokolský slet. Dne 12. března se konal župní nacvičující sjezd a 9. června župní slet ve Škvřňanech, který měl být zkouškou před pražským sletem.⁸⁰ Pražský všesokolský slet, který překonal svou velikostí slet minulý, se konal ve dnech 27. června – 4. července. Slavnostní průvod, který čítal na 18 000 Sokolů, vrcholil na Staroměstském náměstí. Na Letné byly připraveny tribuny pro 100 000 diváků, pod kterými cvičilo přes 10 000 mužů a 5500 žen. Cvičení druhého dne bylo doplněné o maraton.⁸¹ Plzeňská župa měla na sletu 706 členův průvodu, 464 mužů a 171 žen,

⁷⁷ Tělocvičná jednota Sokol Plzeň, *Výroční zpráva Tělocvičné jednoty „Sokol“ Plzeň za rok 1911*, Plzeň, 1912, s. 7-10.

⁷⁸ LÍKAŘ, s. 58.

⁷⁹ Tamtéž s. 59.

⁸⁰ Tamtéž s. 60.

⁸¹ Pokyny sletové, *VI. slet české obce sokolské: I. slet svazu slovanského sokolstva 1912*, Praha, 1912, s. 24-27.

kteří cvičili první den. Den druhý 433 mužů a 156 žen. Družstva dosáhla uspokojivých výsledků, avšak ne tak dobrých, jako na sletu předchozím.⁸²

Dne 4. srpna byl v Sušici položen základní kámen k místní tělocvičně, za účasti plzeňské jednoty. Od 1 – 10. listopadu se konal župní kurz, který vrcholil cvičitelským župním sjezdem. Nově byl pak zřízen župní cvičitelský sbor žen, do jehož představenstva bylo zvoleno 5 členek z ženské jednoty.⁸³

Rok 1913 začal smutným aktem, a to smrtí bývalého předsedy Pavla Nebeského. Jinak je rok 1913 rokem oslav jubilejního 50. výročí založení plzeňského Sokola. Dne 12. dubna byly zahájeny oslavy Domorázovou přednáškou „*O našem Sokolstvu*“, pokračovaly akademií žáků a žákyň. Byla otevřena sokolská výstavka a konaly se závody mužů a žen. Sláva vrcholila 15. června slavnostní valnou hromadou za doprovodu Hlaholu. Odpoledne pokračovalo veřejné cvičení, večer oslavy končí tisícovým shromážděním v Pecháčkových sadech.⁸⁴

⁸² Tělocvičná jednota Sokol Plzeň, *Výroční zpráva Tělocvičné jednoty „Sokol“ Plzeň za rok 1912*, Plzeň, 1913, s. 12.

⁸³ LÍKAŘ, s. 60.

⁸⁴ Tamtéž s. 61-62.

5. Válečná a poválečná léta

5.1 první polovina 1. světové války

Do roku 1914 vstoupil Sokol se správním výborem, který se výrazně nezměnil v celém válečném období. Dne 22. dubna se valná hromada přijala návrh o úpravě ženského otázky v Sokole. Sokolské slavnosti se konaly 21. a 22. června s veřejným cvičením, které bylo nebývale velké oproti letům minulým.⁸⁵ Dne 26. července se konaly župní závody v Plzni, kde se družstva i jednotlivci umístili na prvních příčkách. Již 3. srpna po usnesení výboru je sokolovna nabídnuta Červenému kříži, koncem měsíce byla nabídka přijata a sokolovna zabrána. Dne 7. září se zavřel prázdninový útulek pro děti a knihovna, která byla upravena na pracovnu sester. V sokolovně bylo připraveno 182 lůžek, z toho 65 jich zařídila jednota.⁸⁶

Cvičení bylo přesunuto do Kamerálu, návštěva ale výrazně poklesla, už jen z důvodu toho, že třetina členů narukovala, včetně náčelníka Táborka. Důležité ovšem bylo, že časopis Sokol na českém západě vycházel dál bez přerušení. Od čtvrtého čísla byl pro jistotu převeden do majetku plzeňské jednoty, jeho obsah byl ale značně zredukován. Zprávy se omezily pouze na péči o dorost a žactvo, historické vzpomínky apod.⁸⁷

⁸⁵ Sokolská župa Plzeňská, *Sokol na českém západě: list věnovaný zájmům sokolských jednot na českém západě*, Plzeň XIII., 1914, s. 138.

⁸⁶ LÍKAŘ, s. 66.

⁸⁷ Tamtéž s. 67

Roku 1915 vykonávalo vojenskou službu již skoro 50% členů jednoty. A pod tlakem persekuce vystoupilo z organizace ještě 88 mužů a 26 žen. Přibylo ovšem cvičenců v jednotě Plzeň V. a Škvrňanech. Dne 24. listopadu byla rozpuštěna Česká obec sokolská a Svaz Slovanského Sokolstva. Byl prohlédnut stávající movitý majetek a závadné věci byly schovány do soukromých vlastnictví.⁸⁸

Dne 30. listopadu byla sokolovna opět navrácena jednotě, nákladně opravena a otevřena knihovna. Mládež a studenti měli zákaz od školní rady do Sokola chodit. Veřejně směli cvičit jen žáci průmyslových škol a obchodní akademie, těch se netýkala pravomoc zemské školní rady. Dne 11. července 1915 se uskutečnilo jedno z prvních veřejných cvičení. Nato se konala 21. května župní schůze a 9. července veřejné cvičení, kterého se účastnilo 3000 diváků.⁸⁹

5.2 druhá polovina 1. světové války

Roku 1917 měla být zřízena škola vzdělavatelů společně s okolními župami, bohužel k tomu nedošlo, jelikož 15. března byla sokolovna zabrána vojskem k dočasnému užívání, od srpna pak trvale. Cvičení proto probíhalo v Měšťanské Besedě, tím ovšem poklesl zájem o cvičení, přesto se 16. září uskutečnily župní závody na letním cvičišti.⁹⁰ Z plzeňské jednoty vyšel návrh, aby zástupci žup uskutečnili poradu. Schůze se konala 21. října a bylo po referátech informativní,

⁸⁸ Tělocvičná jednota Sokol Plzeň, *Výroční zpráva Tělocvičné jednoty „Sokol“ Plzeň za rok 1915*, Plzeň, 1916, s. 5-6.

⁸⁹ LÍKAŘ, s. 69.

⁹⁰ LANG, VENDLER, s. 27.

vzdělávacích a tělocvičných stanoveny 5 usnesení. Jedno z nejdůležitějších bylo, aby výchova mládeže byla vrácena Sokolu.⁹¹

Rok 1918 začínal valnou hromadou 23. března v šatnách sokolovny. Zpustošená budova byla stále v rukou vojska. Dne 18. května se sice vojsko odstěhovalo, ale v sokolovně byl opět zřízen lazaret, který se nakonec ani nezačal využívat. Po odstranění lůžek bylo již rozestavěno tělocvičné nářadí.⁹² Dne 28. července je uspořádáno veřejné cvičení, kterého se zúčastnily všechny odbory. 6. října se konala valná hromada Sokola celých západních Čech, zde se jednalo o navržení krajového řádu a o místě konání krajového sletu.⁹³ Po vzniku samostatného Československa 28. října 1918 Sokol přispěl k zachování klidu a zamezení násilí pravidelnými hlídkami ve městě, kterých se zúčastnilo 80 členů. V následujících dnech se jejich počet ztrojnásobil a byla zavedena pochodová cvičení se zbraní. V únoru 1919 byl pak ze členů Sokola sestaven IV. pluk Stáže svobody, kterému velel Emil Štrunc. Pluk vykonával strážní služby v důležitých objektech, v městě a jeho okolí.⁹⁴

5.3 Poválečné období

Po roce 1918 se Sokol těší velkému přílivu nových členů, knihovna se rozrostla o slovenskou literaturu a ze příjmů všech odborů byl doplacen dluh za letní cvičiště. Cvičení se přesunulo do budovy českého gymnázia, jelikož do

⁹¹ LÍKAŘ s. 71.

⁹² Tělocvičná jednota Sokol Plzeň, *Výroční zpráva Tělocvičné jednoty „Sokol“ Plzeň za rok 1918*, Plzeň, 1919, s. 9-11.

⁹³ Sokolská župa Plzeňská, *Sokol na českém západě: list věnovaný zájmům sokolských jednot na českém západě*, Plzeň XVII., 1918, s. 214.

⁹⁴ LÍKAŘ, s. 72.

původní tělocvičny se tak početné družstvo už nevešlo. První valná hromada, která se konala ve svobodném státě, byla až 22. března 1919. Dne 17. května navštívil plzeňskou sokolovnu prezident republiky Masaryk spolu s kancléřem Šámalem. Dne 9. listopadu proběhlo nové dělení okrsků.⁹⁵

V roce 1920 valná hromada schválila plány a rozhodla o stavbě nového pavilonu tělocvičny, na pozemku koupeném r. 1918. Na stavbu bylo vypsáno výběrové řízení, do kterého se přihlásilo 11 nabídek. Usnesením správního výboru byl vybrán návrh Josefa Špalka. Městská spořitelna poskytla jednotě úvěr o hodnotě 500 000 Kč a ČOS dočasnou výpomoc 300 000 Kč, za rok splatnou. Budova byla dokončena v dubnu 1921.⁹⁶

V roce 1920 se konal VII. všesokolský slet, který svým rozsahem i výsledky předčil slet minulý, jeho přípravy v jednotách zabraly půl roku. Přípravou k vystoupení v Praze byl župní slet v Doubravce a okrskový slet v Kaznějově. Před sletem jako takovým se konal ve dnech 19. – 21. června slet dorostu. Na hlavním cvičení se družstvo jednoty umístilo na prvním místě. V průvodu čítalo 160 členů z jednoty v krojích a 85 žen, cvičilo 230 mužů a 165 žen.⁹⁷

Vzdělávací odbory byly sice omezeny vlivem příprav na všesokolský slet, přesto se však dále uskutečňovaly přednášky. Návštěvy knihovny poněkud klesly, ale byl vytvořen nový odbor, a to dramatický. Sokolovna byla zvenčí i uvnitř opravena a opatřena elektrickým osvětlením po celé své ploše.⁹⁸

⁹⁵ Tamtéž s. 73-74.

⁹⁶ Tamtéž s. 75-76.

⁹⁷ Sokolská župa Plzeňská, *Sokol na českém západě: list věnovaný zájmům sokolských jednot na českém západě*, Plzeň XX., 1920, s. 93.

⁹⁸ LÍKAŘ, s. 78.

Valná hromada v roce 1921 se zabývala hlavně administrativními věcmi. Byl zvětšen výbor a po nárůstu členů v roce 1920 se stává plzeňská jednota třetí největší v republice (se 2939 členy). Den po valné hromadě jednoty se konala valná hromada župy, ze které byly odděleny dva okrsky – v Domažlicích a v Přešticích. V nově postaveném paviloně kde má své středisko dorost a žáci, se začalo cvičit 19. května. Cvičební činnost se opírala v první polovině roku o otevření nové tělocvičny, a dále pak k zájezdu na Slovensko. Všechny odbory se mohou pochlubit výbornými výsledky a v knihovně stoupl počet čtenářů z dorostu.⁹⁹

Rok 1922 byl opět rokem úpadkovým, valné hromady 18. března se zúčastní pouze 206 členů. Jako nový vznikl fotografický, pořadatelský a besídkový odbor. Počet veřejných cvičení klesnul.¹⁰⁰ Na domácích cvičeních se jednota účastnila pouze župních závodů mužů a žen 16. července, dorostu 10. září a župních pódiových cvičení 16. prosince. Za zmínku stojí ovšem zájezd do Lublaně, kde se cvičení 11. srpna zúčastnilo 47 členů v krojích, 26 mužů, 49 žen a 40 cvičenek.¹⁰¹

Dne 31. ledna 1923 byly uskutečněny závody domácích členů, které měly poukázat na celkovou úroveň výcviku. V březnu téhož roku byly schváleny nové stanovy a řady župy plzeňské. Valná hromada také schválila návrh náčelníka Štrunce o vyzkoušení sokolské pohotovosti konáním tajného župního podniku. V únoru se konaly velice vyvedené jubilejní šibřinky a na sokolském dni 22. července vystupovalo na plzeňském náměstí 3087 členů jednoty.¹⁰²

⁹⁹ Tamtéž s. 80 - 81

¹⁰⁰ Tamtéž s. 82

¹⁰¹ Tělocvičná jednota Sokol Plzeň, *Výroční zpráva Tělocvičné jednoty „Sokol“ Plzeň za rok 1922*, Plzeň, 1923, s. 14., 17.

¹⁰² LÍKAŘ, s. 83

Závěr

Tělovýchovná jednota Sokol byla nedílnou součástí českých dějin a Sokol plzeňský celého Plzeňského kraje. Tyto jednoty jsou také považovány za začátky všech sportovních klubů ve svých městech, jelikož se pod cvičenci vygenerovala různá sportovní odvětví.

Ve své práci jsem se podrobněji věnovala lety 1883 – 1923 v tělovýchovné jednotě Plzeň. Hlavním cílem mé práce bylo podat jasný a ucelený historický přehled dění v plzeňském Sokole. Z tohoto pohledu se domnívám, že hlavní cíl byl splněn. Zároveň však musím uznat, že se jedná o velice těžké téma, co se týče zpracování.

V úvodu bakalářské práce jsem se zabývala založením TJ Sokol v Praze v čele s Miroslavem Tyršem, založením Sokola plzeňského a počátky sportů v Plzni. Ve druhé kapitole jsem se zabývala problémem koupení pozemku, stavění nové sokolovny a založení župy. Následují kapitoly, které se dotýkají finančních problémů, veřejných cvičení a všesokolských sletů. Poslední kapitola je řazena do válečného období, jak válka ovlivnila život cvičenců, a do období poválečného.

Přínosem mé práce je podle mého názoru to, že poskytuje ucelený přehled o skutečnostech, které jsou jen minimálně zpracované, anebo nejsou úplně veřejnosti přístupné. Mezi nové skutečnosti, které jsem při psaní práce zjistila a považuji je alespoň pro mě za objevené, patří jednak zdoluhavé řešení stavby sokolovny, i přes to, že jednota v Plzni byla největší organizací cvičenců v té době. A také ustoupení jednoty v počátcích války ze své sokolovny pro zřízení lazaretu.

Seznam pramenů a odborné literatury

Prameny

Vědecká knihovna Plzeň:

1. Tělocvičná jednota Sokol Plzeň, *Výroční zpráva Tělocvičné jednoty „Sokol“ Plzeň za rok 1883, 1884, 1894, 1896, 1907, 1908, 1915, 1918 a 1922*
2. Pokyny sletové, *VI. slet české obce sokolské: I. slet svazu slovanského sokolstva 1912*, Praha, 1912, s. 24- 27.

Archiv města Plzně:

1. Tělocvičná jednota Sokol Plzeň, *Výroční zpráva Tělocvičné jednoty „Sokol“ Plzeň za rok 1888, 1892, 1898, 1903, 1906, 1911 a 1912*

Literatura

1. BAŽANT, Zdeněk. *V kolébce sokolstva*, Praha, 1948,
2. FLACHS, Petr, *Čekání na zlato, aneb historie ledního hokeje v Plzni*, Plzeň, 2006,
3. LANG, Roman. VENDLER, Karel. *Plzeň a tělovýchova*, Plzeň, 1982,
4. LÍKAŘ, Karel, *Šedesát let „Sokola“ plzeňského*, Plzeň, 1923,
5. MAZNÝ, Petr, *Vzestupy a pády, aneb Historie FC Viktoria Plzeň*, Plzeň, 2006,
6. NOVOTNÝ, Jan, *Sokol v životě národa*, Praha, 1990,
7. TJ Prazdroj, *65 let tělovýchovy a sportu na Rudné*, Plzeň, 1984,
8. TJ Sokol Plzeň – Košutka, *70 let dělnické tělovýchovy v Plzni-Košutce*, Plzeň, 1982

9. SCHEINER, Josef, *4. všesokolský slet pořádaný v Praze svazem československého sokolstva*, Praha, 1901,
10. ŠÍP, Augustin, *O sokolskou přítomnost a budoucnost*, Plzeň, 1935,
11. Sokolská župa Plzeňská, *Stanovy a řády župy Plzeňské*, Plzeň, 1934,
12. Tělovýchovná jednota Přeštice, *Památník vydaný ke 110. výročí založení TJ Sokol Přeštice*, Přeštice, 1997,

Časopisy

1. Sokolská župa Plzeňská, *Sokolský zpravodaj na českém západě: list věnovaný zájmům sokolských jednot na českém západě*, Plzeň: IV., 1905, s. 53.
2. Sokolská župa Plzeňská, *Sokol na českém západě: list věnovaný zájmům sokolských jednot na českém západě*, Plzeň: V., 1906, s. 110.
3. Sokolská župa Plzeňská, *Sokol na českém západě: list věnovaný zájmům sokolských jednot na českém západě*, Plzeň: XIII., 1914, s. 138.
4. Sokolská župa Plzeňská, *Sokol na českém západě: list věnovaný zájmům sokolských jednot na českém západě*, Plzeň: XVII., 1918, s. 214.
5. Sokolská župa Plzeňská, *Sokol na českém západě: list věnovaný zájmům sokolských jednot na českém západě*, Plzeň: XX., 1920, s. 93.

Resumé

Das Thema meiner Arbeit ist TJ Sokol Plzeň in Jahren 1883 – 1923. Sokol war ein wichtiger Teil der tschechischen Geschichte. Bei TJ Sokol Plzeň gab es viele Sportvereine. Nach Prag war Pilsen Sportzentrum.

Das Hauptziel war umfassenden Überblick des Geschehen in Sokol Plzeň vorzeigen. Für Verarbeitung meine Arbeit muss ich in Vědecká knihovna Plzeň und Archiv města Plzně forschen.

Diese Arbeit ist in fünf Kapitel verteilt. In dem ersten Teil ist Anfang TJ Sokol Paha und TJ Sokol Plzeň. Weiter ist Entstehung Sportvereine beschreiben. Das zweite Kapitel ist von Grundstück einkaufen und das Bauwerk stellen auf. Andere Kapitel sind von öffentliche Turnstunde, grosse Schulden und von Entstehung Župa Plzeň. Endliche Kapitel is auf Jahren erste Weltwar und Jahren nach War.